

Tillit, misstro och försoning

Under de senaste åren har regeringen presenterat kunskapsöversikter med stor betydelse för folkhälsa och folkhälsopolitik. På basen av kunskapsöversikterna har propositioner för beslut i riksdagen lagts fram. Tillitskommissionens rapport var en sådan^{1,2}. Andra var Jämlikhetskommissionens arbete^{3,4}, och Agenda 2030 kommissionens med fokus på hållbarhet och fossilfria kommuner⁵. Vi arbetar för att kunna återkomma med temanummer som på olika sätt belyser dessa nationella initiativ, bl.a. med det planerade temanumret ”Jämlik hälsa och hållbara samhällen – hur går vi vidare?”.

Fokus i detta nummer är tillit. Bodil Jönsson betonar att tillit som begrepp skall skiljas från delaktighet. Synonymer för tillit är förtroende, förtröstan, tillförsikt, förlitan, tilltro, tro, hopp och lit. Motsatsen är misstro och skepsis.

”Att ha tillit till någon är som att ge den mest ömtåliga gåva du kan ge: ditt hjärta. Tillit är en dyrbar vara, en skatt att erbjuda med försiktighet, för det är den vackraste delen av vänskap och det starkaste bandet i ett förhållande. Du behöver inte veta allt om den andra personen, för kopplingen du har med denna är exceptionell. Tillit är nödvändigt för att intimitet ska kunna utvecklas”.

I Tillitsdelegations huvudbetänkande, *Styra och leda med tillit, Forskning och praktik*, diskuteras definitionen av tillit¹. Det finns många olika meningar i forskningslitteraturen om hur tillit ska definieras, men de flesta betonar att

tillit måste förtjänas. Det finns en ömsesidighet där parternas förväntningar är centrala. Den enklaste definitionen är att tillit helt enkelt är tilltron till en annan parts goda vilja. En *”mer användbar definition finner vi hos viljan att göra sig sårbar för en annan parts handlingar, baserat på förväntan om att den andra parten ska utföra en särskild handling som är viktig för den som visar tilliten och oberoende av om det finns möjlighet till övervakning och kontroll”*.

En av förklaringarna till de olika definitionerna är att tillit diskuteras inom olika forskningsfält, från psykologi, sociologi, arbetslivsvetenskap och filosofi till nationalekonomi, företagsekonomi och ekonomisk historia. I alla dessa fält har tillit stor betydelse för hur väl grupper, organisationer och nationer fungerar⁶. Gunnar Aronsson hävdar att diskussionen om tillit och styrning inom offentlig sektor tog fart i Sverige år 2013 efter en uppmärksammat artikelserie av Maciej Zaremba i *Dagens Nyheter*. Där beskrevs de negativa konsekvenser som en utbredd detaljstyrning, genom New Public Management, för med sig inom offentlig sektor.

Aronson menar vidare att det finns olika former av tillit:

- individuellt, dvs. självtillit
- Mellan människor, (mellanmänsklig tillit)
- Mellan människor och företag
- Mellan människor och politikens sfär
- I transaktioner inom organisationer och mellan organisationer.

I vårt temanummer presenteras exempel i artiklarna på alla former av

tillit. I tillitkommissionens rapporter är fokus på organisationers möjligheter att skapa tillit i sina samspel.

Aronsson diskuterar den individuella tillitens framväxt utifrån psykoanalytisk teoribildning med hänvisning till Erik Homburger Eriksson. Den första av människans perioder kännetecknas av en spänning mellan grundläggande tillit och grundläggande misstro. Hos vuxna skapas tillit genom tre processer: Kunskapsbaserad tillit, tillit genom identifikation och kalkylerad tillit.

Vid Linköpings Universitet genomfördes under år 2017 tre seminarier med syfte att fördjupa kunskapen om tillit. Dessa genomfördes utifrån tre perspektiv: ett individperspektiv⁹; ett organisationsperspektiv¹⁰ och i ett samhällsperspektiv¹¹.

”Till det mest intressanta med tillitsbegreppet hör att det så tydligt knyter samman det individuella och samhället och därigenom ger ett helhetsperspektiv. Tillit i samhället och djuppsykologiska aspekter hör nära samman. Brist på tillit begränsar människors handlingar, skapar anspänning, oro och stressreaktioner som kan utvecklas till ohälsa”⁸.

I seminariet om individperspektivet beskriver Margareta Kristensson *Vad som händer i kroppen vid bristande tillit*⁹. Hon utgår från Per Fugelis definition av tillit: Människans upplevelse av att andras godhet, ärlighet och skicklighet går att lita på. Vid förlorad tillit utvecklas kronisk stress som i sin tur påverkar inflammationer och sårbarhetsfaktorer för olika typer av ohälsa. Tilliten är kopplad till lågt socioeko-

nomisk status, litet socialt nätverk och lågt socialt stöd, svag copingförmåga, låg självkänsla och låg KASAM. Om man skall skapa tillit skall hen ges möjlighet att påverka sin tillvaro genom tilltro till sin egen förmåga, tillit till andra genom gemenskap och sammanhållning och därigenom få hopp och framtidstro.

Frågeställning i organisationsperspektivet är *Kan man organisera för tillit?*¹⁰ Tillit i ett styrnings- och organisationsperspektiv. Detta är baserat på samtal som förs runt WHO:s Healthy Cities-projekt. I seminariet presenteras bl.a. Tillitkommissionens arbete.

Tillit i ett samhällsperspektiv beskrivs av Hans Abrahamsson under rubriken *Vår tids samhällsomdaning och konsten att värna den sociala hållbarheten när det lokala alltmer slätas ihop med det globala*¹¹. Han säger att det handlar om att skapa goda livsmiljöer där människor upplever en meningsfull tillvaro och känner delaktighet.

Tillit genom identifikation belyses framför allt i den avhandling som beskrivs av Ulrica Fritzson i temanumret. Hon har i sitt avhandlingsarbete utvecklat en metodik för försoning mellan förövare och brottsoffer för tillämpning i svenska fängelser. Erfarenheterna från detta utvecklingsarbete har hon från fängelser i Sydafrika¹².

Handlingsplan Agenda 2030 är en agenda för förändring mot ett hållbart samhälle⁶. Nyckeln till ett framgångsrikt genomförande av agendan är, säger man, att det i samhället finns en bred delaktighet i omställningen. Handlingsplanen lyfter fram sex tematiska fokusområden och därutöver fyra nyckelfaktorer för genomföran-

det. De områden regeringen fokuserat på är följande:

- ett jämlikt och jämställt samhälle,
- hållbara samhällen,
- en samhällsnyttig, cirkulär och bio-baserad ekonomi,
- ett starkt näringsliv med hållbart företagande,
- hållbar och hälsosam livsmedelskedja, samt
- stärkt kunskap och innovation.

Ylva Norén Bretzner och *Kristina Holmgren* som förtjänstfullt ansvarat för detta temanummer diskuterar i den avslutande artikeln *Lärdomar om tillit*, och nya forskningsuppgifter för tillitsforskare skriver

”Forskningen om det kollektiva handlandet, avslutningsvis, kan handla om vad som betingar villighet att avstå från antibiotikaanvändning, att minska fosilkonsumtionen, att delta i att släcka skogsbränder, eller att undvika skatteparadis även om möjligheten finns. Individens förtroende för andra människor spelar en avgörande roll i dessa situationer; då individen väljer att samarbeta; att sitta med händerna i kors; eller ibland till och med väljer att aktivt motarbeta.”

Det här hoppas vi kunna komma tillbaka till i bl.a. ett planerat temanummer om *Klimatrisen och behovet av nya berättelser*. Syftet är att spegla hinder och möjligheter att åstadkomma förändring och fokusera hoppet som är nära knutet till tilliten.

Bo J A Haglund
professor och redaktör

Referenser

1. SOU 2018:37 Louise Bringselius (red.) Styra och leda med tillit Forskning och praktik <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/06/sou-201838/>
2. SOU 2018: 47. Med tillit växer handlingsutrymmet – tillitsbaserad styrning och ledning av välfärdssektorn. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/06/sou-201847/>
3. SOU 2017:37 Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa - slutbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa. ID-nummer: SOU 2017:47. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/06/sou-201747/>
4. God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälso-politik. ID-nummer: Prop. 2017/18:249
5. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/04/prop.-201718249/>
6. Handlingsplan Agenda 2030. <https://www.regeringen.se/rapporter/2018/06/handlingsplan-agenda-2030/>
7. <https://utforskasinnet.se/tillit-ar-att-inte-behova-veta-allt/>
8. Aronsson G. Tillit. <https://mind.se/aktuellt/tillit/>
9. <http://play.linkoping.se/skapar-tillit-halsa-tillit-i-ett-individperspektiv>
10. <http://play.linkoping.se/kan-man-organisera-for-tillit>
11. <http://play.linkoping.se/tillit-i-ett-samhallsperpektiv>
12. Fritzson U. Jag kunde åtminstone berätta hur jag dödade henne. Om transformerande, re-humaniserande och försonande möjligheter för en skyldig människa utifrån Martin Bubers begrepp 'existentiell skuld'. Humanistiska och teologiska fakulteterna. Centrum för teologi och religionsvetenskap., Lund: Lunds Universitet, 2017